

Quán triệt tư tưởng cơ bản của V.I.Lênin về NEP và thực hiện một cách triệt để, có hiệu quả NEP trong công cuộc xây dựng và phát triển kinh tế đầu những năm 20 không chỉ đưa nước Nga nhanh chóng thoát khỏi cuộc khủng hoảng toàn diện đã trở nên trầm trọng vào mùa xuân 1921, mà còn tạo ra cơ sở nền tảng vững chắc cho sự nghiệp xây dựng chủ nghĩa xã hội ở nước XHCN đầu tiên trên thế giới. Thành tựu không thể bác bỏ đó, do việc thực hiện NEP trong thời kỳ quá độ đi lên CHXH từ một nước tiểu nông sản xuất hàng hóa nhỏ đã vượt ra ngoài khuôn khổ nước Nga Xô Viết. NEP và kinh nghiệm thực hiện NEP ở nước Nga đầu những năm 20 đã được áp dụng rộng rãi ở hàng loạt nước đi theo con đường phát triển XHCN. Do nhiều lý do khác nhau mà ngay trên quê hương của nó, NEP đã được tuyên bố kết thúc, trong khi nó vẫn còn tỏ ra có hiệu quả. Song không vì thế mà ý nghĩa quốc tế của NEP không còn. NEP vẫn được nhiều nước trên thế giới sử dụng không chỉ với tư cách là chiến lược phát triển kinh tế trong thời kỳ quá độ lên CNXH. Song, cũng như trên quê hương của nó và cũng do nhiều lý do khác nhau, ở nơi này nơi khác, vào những thời điểm khác nhau, người ta cũng đã tuyên bố sự kết thúc của NEP. Và giờ đây, sau hơn 70 năm tồn tại, hệ thống XHCN lại lâm vào một cuộc khủng hoảng. Trong bối cảnh của công cuộc cải tổ đối mới CNXH, NEP lại được người ta nhìn nhận theo một cách mới. Không ít nước, kể cả trên quê hương của NEP, người ta đã trở lại với những tư tưởng cơ bản của V.I.Lênin về NEP và thực hiện NEP với những mức độ khác nhau, tùy theo hoàn cảnh lịch sử cụ thể của mỗi nước.

Ở nước ta, ngay từ những ngày đầu trong thời kỳ quá độ lên CNXH, những tư tưởng cơ bản của V.I.Lênin về NEP đã được Đảng ta quán triệt và vận dụng trong công cuộc khôi phục và phát triển kinh tế. Trong bối cảnh lịch sử cụ thể ở nước ta khi đó, việc thực hiện NEP ở mức độ nào, chúng ta đều biết. Tuy nhiên, với cơ chế kế hoạch hóa tập trung, bao cấp, với việc sử dụng biện pháp hành chính, mệnh lệnh, cộng thêm bệnh chủ quan, duy ý chí, mặc dù NEP vẫn được Đảng ta coi là chiến lược phát triển kinh tế trong suốt thời kỳ quá độ lên CNXH ở một nước tiểu nông, sản xuất nhỏ, lạc hậu, phân tán, việc thực hiện NEP trên thực tế, ở một phương diện nào đó cũng có thể khẳng định là đã mang lại những thành công đáng kể, song

có thể nói, nhìn chung là kém hiệu quả, đặt biệt trong lĩnh vực sản xuất nông nghiệp. Khi đó, với mục đích đúng đắn là nhanh chóng nâng cao hiệu quả của sản xuất nông nghiệp (đúng, vì quá độ lên CNXH từ một nước tiểu nông, chúng ta không thể không đặt ra mục đích đó), song biện pháp và bước đi lại quá vội vàng, chúng ta đã quá vội tiến hành hợp tác hóa và xây dựng các hợp tác xã bậc

mới tư duy kinh tế là một chủ trương hoàn toàn đúng đắn, là bước chuyển có ý nghĩa cách mạng đặt đúng vị trí và tầm vóc của cái tất yếu kinh tế trong thời kỳ quá độ lên CNXH từ một nước phải đi theo con đường phát triển "rút ngắn" với hình thức quá độ "gián tiếp" mà lịch sử đã quy định. Trong bối cảnh lịch sử cụ thể không bình thường, nhiều biến động, đương nhiên chúng ta phải xây dựng không

MỘT SỐ SUY NGHĨ VỀ VẤN ĐỀ VẬN DỤNG CHÍNH SÁCH KINH TẾ MỚI (NEP) CỦA V.I.LÊNIN Ở NƯỚC TA HIỆN NAY

LÊ THANH SINH

cao, bất chấp quy luật phát triển khách quan của nó và cũng chưa tính đến một cách đầy đủ hoàn cảnh lịch sử cụ thể của nước ta, và do vậy, kết quả mang lại đã không được như ý muốn. Khi đó chúng ta đã thiếu quan tâm đến những hình thức nhỏ của sản xuất nông nghiệp và có lẽ phần nào đã không đánh giá đúng một luận điểm quan trọng của V.I.Lênin trong NEP - luận điểm về tính không khả thi của việc chuyển nền sản xuất nhỏ, lạc hậu lên nền sản xuất lớn XHCN bằng cách ban bố những sắc lệnh từ trên xuống. Hậu quả của việc làm đó không chỉ ở chỗ, sản xuất nông nghiệp không phát triển, mà còn ở chỗ, niềm tin của người nông dân vào con đường làm ăn tập thể phần nào bị giảm sút do lợi ích kinh tế của họ không được đáp ứng, đời sống của họ ít được cải thiện. Trong lĩnh vực công nghiệp và các lĩnh vực sản xuất khác; tình hình cũng diễn ra một cách tương tự như vậy.

Thực tiễn cho thấy rằng, đầu xuất phát từ những tư tưởng cơ bản của V.I.Lênin về NEP, lấy đó làm tư tưởng nền tảng và coi việc thực hiện NEP là chiến lược xây dựng và phát triển kinh tế trong suốt thời kỳ quá độ lên CNXH từ một nước tiểu nông, chúng ta cũng không thể giải quyết được những vấn đề cấp bách trong thực tiễn xây dựng và phát triển kinh tế bằng các chủ trương biện pháp dựa trên tư duy kinh tế cũ, mang đầy tính bị động và đối phó với tình hình. Bởi vậy, đổi mới tư duy, trước hết là đổi

chỉ đường lối chiến lược mà cả sách lược tình thế, vừa có khả năng đáp ứng yêu cầu trước mắt, vừa tạo nền móng cho sự phát triển lâu bền. Chiến lược và sách lược đó phải dựa trên một nền tảng lý luận vững chắc và được hình thành trên cơ sở thực tiễn đầy đủ kết hợp kinh nghiệm trong nước và kinh nghiệm quốc tế.

Thực tiễn xây dựng CNXH ở nước ta trong những năm trước đây và ở các nước XHCN khác trong hệ thống XHCN hơn 70 năm qua cho thấy rõ, NEP là mẫu mực về một chiến lược tình thế và đối với nước ta, NEP còn là chính sách mang tính chiến lược trong suốt thời kỳ quá độ lên CNXH. Và kinh nghiệm thực hiện NEP ở nước Nga đầu những năm 20 vẫn là bài học bổ ích cho chúng ta trong bối cảnh quốc tế và trong nước hiện thời.

Thật vậy, những tư tưởng cơ bản của V.I.Lênin về NEP nói chung, quan niệm của ông về việc sử dụng chủ nghĩa tư bản nhà nước, thi hành chế độ hợp tác xã, cho phép tự do buôn bán, tự do trao đổi hàng hóa, kinh doanh tư nhân trên cơ sở điều tiết của nhà nước trong nền kinh tế hàng hóa nhiều thành phần nói riêng, vẫn giữ nguyên giá trị và ý nghĩa lớn lao của nó trong công cuộc đổi mới, xây dựng nền kinh tế hàng hóa nhiều thành phần, vận hành theo cơ chế thị trường, có sự quản lý của nhà nước, theo định hướng XHCN ở nước ta hiện nay.

Trong bối cảnh của công cuộc đổi

mới, trên cơ sở nghiên cứu lý luận và tổng kết kinh nghiệm thực tiễn trong và ngoài nước, nhất là kinh nghiệm thực tiễn của những năm tiến hành sự nghiệp đổi mới ở nước ta trong những năm vừa qua, Đảng ta đã tiếp tục khẳng định lập trường kiên định chủ nghĩa Mác - Lênin, khẳng định tư tưởng cơ bản của V.I.Lênin về NEP và quan niệm của ông về việc thực hiện NEP trên thực tế là một trong những cơ sở lý luận của đường lối đổi mới ở nước ta hiện nay. Đường lối đổi mới đó cho phép chúng ta từng bước hình dung ngày càng sáng tỏ hơn về CNXH, về con đường quá độ lên CNXH từ một nước tiểu nông, sản xuất hàng hóa nhỏ và làm rõ thêm những mô hình cụ thể trong từng lĩnh vực kinh tế, chính trị, xã hội, văn hóa. Nghị quyết Hội nghị đại biểu toàn quốc giữa nhiệm kỳ khóa VII của đảng khẳng định: "Phải vận dụng sáng tạo và tiếp tục phát triển chủ nghĩa Mác - Lênin và tư tưởng Hồ Chí Minh, đặc biệt là tư tưởng của V.I.Lênin về chính sách kinh tế mới, về chủ nghĩa tư bản nhà nước, sáng tạo nhiều hình thức quá độ, những nấc thang trung gian đa dạng phù hợp với hoàn cảnh lịch sử cụ thể để đưa nước ta đi lên CNXH một cách vững chắc".

Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ VIII một lần nữa khẳng định đường lối đổi mới mà chúng ta đã thực hiện trong 10 năm qua và cụ thể hóa đường lối đó, đảng ta chỉ rõ định hướng XHCN trong việc xây dựng nền kinh tế nhiều thành phần ở nước ta hiện nay là: thực hiện nhất quán, lâu dài chính sách phát triển nền kinh tế hàng hóa nhiều thành phần lấy việc giải phóng sức sản xuất, động viên tối đa mọi nguồn lực bên trong và bên ngoài cho công nghiệp hóa, hiện đại hóa, nâng cao hiệu quả kinh tế và xã hội, cải thiện đời sống của nhân dân làm mục tiêu hàng đầu trong việc khuyến khích phát triển các thành phần kinh tế và hình thức tổ chức kinh doanh.

Trong những năm tiến hành công cuộc đổi mới toàn diện đất nước được bắt đầu từ đổi mới tư duy mà trước hết là đổi mới tư duy kinh tế, chúng ta ngày càng ý thức rõ vị trí, vai trò ý nghĩa quan trọng của NEP trong thời kỳ quá độ lên CNXH từ một nước tiểu nông. Với NEP chúng ta đã nhận ra rằng những sai lầm và khuyết tật trong cơ chế quản lý kinh tế ở nước ta thời kỳ trước đổi mới có nguồn gốc sâu xa từ các quan điểm kinh tế - chính trị sai lầm như quan điểm về lợi ích kinh tế, vận dụng quan hệ hàng - tiền, về cơ cấu kinh tế, về việc sử dụng các hình thức kinh tế quá độ và vận dụng nguyên tắc, phương pháp quản lý tập trung dân

chủ. Với NEP, chúng ta đã nhận ra rằng nguyên nhân chủ yếu của những sai lầm đã mắc phải trong việc lãnh đạo và quản lý kinh tế thời kỳ trước đổi mới là đã xa rời những tư tưởng cơ bản của V.I.Lênin về NEP ở một mức độ nhất định nào đó. Rằng đó là những sai lầm do chủ quan, duy ý chí, bất chấp và coi thường quy luật khách quan. Những sai lầm đó hoàn toàn có thể tránh được, có thể sửa chữa được một khi nắm vững những tư tưởng cơ bản của V.I.Lênin về NEP, vận dụng NEP không phải trên câu chữ, mà ở chiều sâu của tư duy lý luận triết học - kinh tế của ông, áp dụng không theo lối "sao chép y nguyên" mà là trên tinh thần, ý nghĩa và bài học kinh nghiệm của việc thực hiện NEP để từ đó, tự suy nghĩ về những giải pháp cụ thể cho mỗi giai đoạn, mỗi bước đi phù hợp với bối cảnh lịch sử cụ thể trong từng giai đoạn, từng bước đi ấy.

Trên tinh thần đó, vấn đề vận dụng NEP trong bối cảnh của công cuộc đổi mới ở nước ta hiện nay, thiết nghĩ trước hết chúng ta phải tính đến sự khác biệt về bối cảnh lịch sử cụ thể. Thời kỳ thực hiện NEP ở nước Nga đầu những năm 20 so với việc vận dụng NEP ở nước ta hiện nay là cả một khoảng thời gian khá dài. Song vấn đề kinh tế - xã hội mà NEP đã giải quyết thành công ở nước Nga khi đó, có thể nói, lại khá gần gũi với những vấn đề mà hiện chúng ta đang phải giải quyết. Đường nhiên, bối cảnh lịch sử cụ thể ở nước Nga đầu những năm 20 cũng như tình hình quốc tế ở thời kỳ đó không giống với thực tiễn lịch sử ở nước ta hiện nay và bối cảnh kinh tế thế hiện thời. Do vậy, chúng tôi thiết nghĩ rằng:

- Vận dụng NEP ở nước ta hiện nay, trước hết phải nhằm mục tiêu xây dựng nền kinh tế hàng hóa nhiều thành phần, vận hành theo cơ chế thị trường, có sự quản lý của nhà nước, theo định hướng XHCN.

- Vận dụng NEP phải hướng tới mục tiêu giải quyết một cách đúng đắn và hợp lý mối quan hệ qua lại giữa nhà nước và nông dân trong bối cảnh của nền sản xuất nông nghiệp chủ yếu vẫn còn là sản xuất nhỏ, lạc hậu, thiết lập mối quan hệ chặt chẽ giữa công nghiệp và nông nghiệp nhằm củng cố mối liên minh kinh tế công nông đã được hình thành từ lâu trong tiến trình phát triển cách mạng ở nước ta, tạo điều kiện để nâng cao dần mức sống và chất lượng sống cho quần chúng nhân dân.

- Vận dụng NEP trong bối cảnh chuyển từ nền kinh tế kế hoạch hóa tập trung bao cấp sang nền kinh tế hàng hóa vận hành theo cơ chế thị trường đòi hỏi phải sử dụng đúng đắn quy luật giá trị, quan hệ hàng - tiền, tạo hành lang pháp lý đầy đủ cho việc

tự do trao đổi hàng hóa, tự do buôn bán và kinh doanh tư nhân trên cơ sở thiết lập sự điều tiết của nhà nước ở mức độ hợp lý. Thêm vào đó, về mặt phương pháp lãnh đạo và quản lý kinh tế, chúng ta cần dứt khoát từ bỏ phương pháp lãnh đạo và quản lý theo lối mệnh lệnh, hành chính, từ bỏ cơ chế kế hoạch hóa tập trung, quan liêu, bao cấp để chuyển sang phương pháp kinh tế là chủ yếu, lấy hiệu quả kinh tế làm chính, trên cơ sở kết hợp giải quyết một cách có căn cứ lý luận và thực tiễn những vấn đề cấp bách với những vấn đề mang tính chiến lược lâu dài.

- Vận dụng NEP nhằm mục đích sáng tạo ra nhiều hình thức quá độ, những nấc thang trung gian đa dạng, phù hợp với bối cảnh của công cuộc đổi mới theo định hướng XHCN ở nước ta hiện nay.

- Vận dụng NEP ở nước ta hiện nay, thiết nghĩ cũng cần phải thấy rằng, những tư tưởng của V.I.Lênin về việc nâng cao vai trò lãnh đạo của đảng, xây dựng bộ máy nhà nước vững chắc, khắc phục triệt để mọi biểu hiện của chủ nghĩa quan liêu trong các tổ chức đảng và chính quyền trong những năm thực hiện NEP hiện vẫn là cơ sở để chúng ta khẳng định tinh đúng đắn của sự kết hợp đổi mới kinh tế với đổi mới chính trị trong công cuộc đổi mới ở nước ta hiện nay.

Chúng tôi thiết nghĩ rằng, NEP hiện vẫn còn có giá trị lịch sử, có ý nghĩa lớn lao đối với phong trào cộng sản và công nhân quốc tế. Trong thời đại quá độ lên CNXH trên phạm vi toàn thế giới, NEP - đó là sự vận động đi lên CNXH không phải theo con đường thẳng, trực tiếp, bỏ qua hoàn toàn chủ nghĩa tư bản, mà lại sự vận động trải qua những hình thức trung gian, những biện pháp quá độ đặc biệt, qua việc "bắt những chiếc cầu nhỏ vững chắc, đi xuyên qua chủ nghĩa tư bản nhà nước". NEP vẫn còn là khẩu hiệu chủ yếu, cấp thiết, bao trùm tất cả. Và đối với những nước tiểu nông, sản xuất hàng hóa nhỏ như nước ta, quá độ lên CNXH "không có cách nào khác ngoài NEP". Trong công cuộc đổi mới CNXH ở nước ta hiện nay, những tư tưởng cơ bản của V.I.Lênin về NEP là một trong những cơ sở lý luận nền tảng của công cuộc đổi mới đó. Với những tư tưởng cơ bản của V.I.Lênin về NEP và kinh nghiệm thực hiện NEP ở nước Nga đầu những năm 20, ở các nước XHCN sau đó, có thể nói, vừa là cơ sở lý luận, vừa là bài học kinh nghiệm giúp chúng ta từng bước hình dung ngày càng sáng tỏ về CNXH, về con đường xây dựng CNXH, về những mô hình cụ thể trong từng lĩnh vực của đời sống kinh tế - xã hội ■